

**O'ZBEKISTON ARXEOLGIK TOPILMALARI ORQALI QADIMGI YOZUV VA TIL
NAMUNALARI**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15875247>

Izzatova Bahor Jorabek qizi

Buxoro davlat pedagogika instituti talabasi

Ibrohimov Nozim

Buxoro davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O'zbekiston hududida topilgan arxeologik yodgorliklar orqali qadimgi yozuv tizimlari va til namunalari o'rganiladi. Sug'd, Xorazm, Bactria kabi qadimgi sivilizatsiyalar tomonidan ishlatilgan yozuvlar va ularning lingvistik jihatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, bu yozuvlarning ilmiy ahamiyati va jahon tarixidagi o'rni haqida fikr yuritiladi*

Kalit so'zlar:*arxeologiya, yozuv, Sug'd yozuvi, Xorazm yozuvi, Bactria yozuvi, qadimgi til, lingvistika, yozma manba*

KIRISH

Arxeologiya nafaqat moddiy madaniyat namunalarini, balki yozuvli manbalarni ham aniqlash va tahlil qilish orqali insoniyat tarixini yoritadi. O'zbekiston hududida olib borilgan arxeologik qazishmalar jarayonida topilgan yozuvlar bizga qadimgi tillar, diniy qarashlar, siyosiy tizimlar va madaniy qadriyatlar haqida boy ma'lumotlar beradi.

Qadimgi Sug'd, Xorazm va Bactria hududlarida qo'llanilgan yozuv tizimlari Markaziy Osiyo madaniyatining o'ziga xosligini namoyon etadi. Ushbu maqolada ana shu yozuv tizimlari, ularning topilgan joylari va ilmiy jihatdan qanday ahamiyat kasb etishi ko'rib chiqiladi.

Sug'd yozuvi: Sug'd yozuvi milodiy V-VIII asrlarda keng tarqalgan bo'lib, Afrosiyob, Panjikent, Varaxsha kabi yirik shahar yodgorliklarida uchraydi. Bu yozuvlar devoriy rasmlar ostida, sopol buyumlar va metall tangalarda uchraydi. Sug'd yozuvi aramey yozuvi asosida shakllangan bo'lib, o'ziga xos grafika va tovush tizimiga ega. Bu yozuvlar orqali qadimgi sug'diylar savdo, siyosiy aloqalar, diniy e'tiqodlar va kundalik hayot haqida ma'lumot qoldirganlar. Sug'd yozuvlari bugungi kunda nafaqat tarix, balki tilshunoslik va madaniyatshunoslik uchun ham qimmatli manba bo'lib xizmat qilmoqda.

Xorazm yozuvi :Xorazm yozuvi miloddan avvalgi III asrdan milodiy IV asrgacha Xorazm hududida qo'llanilgan. Bu yozuv tizimi o'zbek yozuvining qadimgi ildizlaridan biri hisoblanadi. Toprakkala, Koykirilgan qala, Qal'a-i Qirq kabi yodgorliklarda Xorazm yozuvi bilan bitilgan hujjatlar va belgilar topilgan. Xorazm yozuvi ko'proq rasmiy hujjatlar, davlat idoralari va diniy marosimlarga oid yozuvlarda qo'llangan. Uning o'rganilishi orqali qadimgi

Xorazmshohlar davridagi siyosiy tizim, ijtimoiy tuzilma va tilshunoslik holati haqida muhim ma'lumotlar olinmoqda.

Bactria yozuvi: Bactria (Baxtariya) hududida grek yozuvi asosida shakllangan maxsus yozuv tizimi mavjud bo'lgan. Bu yozuv milodiy I-III asrlarda keng qo'llanilgan. Ayniqsa, Kushonlar davlati davrida grek yozuvi Bactria tiliga moslashtirilgan shaklda ishlatilgan. Bactria yozuvi O'zbekiston janubidagi Ayrtam, Dalvarzintepa va Fayoztepa yodgorliklarida uchraydi. Bu yozuvlar orqali qadimgi Buddaviylik, savdo aloqalari va hukmdorlar faoliyati haqida yozma manbalar saqlanib qolgan.

XULOSA

O'zbekiston hududida olib borilgan arxeologik tadqiqotlar nafaqat moddiy madaniyatni, balki qadimgi yozuv va tillarni ham o'rganish imkonini berdi. Sug'd, Xorazm va Bactria yozuvlari orqali biz Markaziy Osiyoning boy madaniy merosini, diniy va siyosiy tizimlarini, xalqaro aloqalarini va til o'ziga xosliklarini chuqurroq anglab olamiz. Bu yozma manbalarni o'rganish orqali nafaqat tarixni, balki milliy o'zligimizni, tilimizning ildizlarini va madaniyatimizning shakllanish bosqichlarini oydinlashtiramiz. Demak, qadimgi yozuvlarni o'rganish ilm-fanning turli yo'nalishlari uchun ham dolzarb ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Asqarov A. O'zbekiston arxeologiyasi. — Toshkent: Fan, 1990.
2. Litvinskiy B.A. Sug'd madaniyati va yozuvi. — Dushanbe: Donish, 1983.
3. Tolstov S.P. Qadimgi Xorazm. — Moskva: Nauka, 1948.
4. Harmatta J. Bactrian Documents. — Budapest, 2000.
5. Belenitskiy A.M. Sug'd va Panjikent. — Leningrad, 1979.